DOI: 10.59560/18291155-2026.3-57

ԱՇՈՏ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ
Իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

ԼԻԼԻԹ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ
Երևանի քաղաքապետարանի աշխատակազմի
իրավաբանական վարչության պետի տեղակալ,
Հայաստանի եվրոպական համալսարանի հայցորդ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ՓՈԽԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՁԵՎԵՐԻ ՏԵՍԱՀԻՐԱՎԱԿԱՆ ԸՆԿԱԼՈՒՄԸ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱՀԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ

Ամփոփագիր

Հոդվածում քննարկվում են պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների փոխգործակցության ձևերի տեսահիրավական հիմնահարցերը սահմանադրահիրավական կարգավորումների համատեքստում:

Հետազոտության շրջանակներում ուսումնասիրության առարկա են դարձել պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների փոխգործակցության ձևերի վերաբերյալ մասնագիտական գրականության մեջ ներկայացված տեսական մոտեցումները, վեր են հանվել հարցի առնչությամբ առաջարկված դասակարգումների հիմնական թերությունները, որոնց համադրման և սահմանադրահիրավական կարգավորումների համակարգային վերլուծության արդյունքում ձևավորվել և ներկայացվել է պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների փոխգործակցության ձևերի նոր տեսահիրավական ընկալումը:

Սույն հոդվածի նպատակը պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների միջև փոխգործակցության ձևերի տեսահիրավական ընկալման ուսումնասիրությունը, դրանց դասակարգման վերաբերյալ առկա տեսական մոտեցումների վերլուծությունը, ինչպես նաև սահմանադրահիրավական կարգավորումների հիման վրա փոխգործակցության ձևերի նոր դասակարգման հիմնավորումն է:

Հոդվածում քննարկվում են այնպիսի հարցեր, որոնք այս կամ այն չափով իրենց արտացոլումն են ստացել տարբեր հեղինակների աշխատություններում, սակայն, դրան զուգահեռ, անդրադարձ է կատարվում նաև այնպիսի հիմնահարցերի, որոնք

առանձին համալիր գիտական քննարկման և սահմանադրաիրավական հետազոտության առարկա չեն հանդիսացել:

Կատարված տեսաիրավական և սահմանադրաիրավական վերլուծությունների հիման վրա հոդվածում առաջարկվում է պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների փոխգործակցության ձևերի նոր դասակարգում՝ ըստ դրանց իրավական պարտադիրության աստիճանի՝ առանձնացնելով փոխգործակցության «պարտադիր» և «լրացուցիչ» ձևերը:

Հիմնաբառեր. պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմիններ, փոխգործակցության ձևեր:

Ներածություն

Չնայած այն հանգամանքին, որ մասնագիտական գրականության մեջ պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների միջև փոխգործակցության հիմնախնդիրները լայնորեն ուսումնասիրվել են, այդ փոխգործակցության բովանդակության, բնույթի և դրսևորման ձևերի վերաբերյալ միասնական մոտեցում դեռևս ձևավորված չէ: Այս հանգամանքը դժվարացնում է պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների փոխգործակցության ձևերի վերաբերյալ միասնական տեսական ընկալման ձևավորումն ու դրանց համակարգումը:

Համայնքային նշանակության հանրային հարցերն անբաժանելիորեն կապված են պետական շահերի հետ, ուստի, տեղական ինքնակառավարումը չի կարող զերծ մնալ պետական իշխանության ազդեցությունից: Տեղական ինքնակառավարման գոյությունն ու զարգացումն անհնար է պատկերացնել պետությունից մեկուսացված:

Թեև տեղական ինքնակառավարման բնույթն ինքնին ենթադրում է պետական իշխանության հետ որոշակի հակադրության և մրցակցության առկայություն, այնուամենայնիվ, միավորված լինելով գործունեության մեկ ընդհանուր նպատակով՝ պետական իշխանությունն ու տեղական ինքնակառավարումը չեն կարող գործել միմյանցից անկախ՝ իրենց գործառույթներն իրականացնելիս:

Ինչպես նշվում է մասնագիտական գրականության մեջ՝ «կենտրոնական և տեղական իշխանությունների միջև հարաբերությունները բնութագրվում են ինչպես անկախության, այնպես էլ փոխկախվածության որոշակի աստիճանով և որոշվում են կողմերի իրական իշխանական ներուժով, նրանց տրամադրության տակ գտնվող ռեսուրսներով (հատկապես ֆինանսական) և ներգործության միջոցներով[1]»:

[1] Տե՛ս **Rhodes R.A.W.** Control and Power in Central-Local Government Relations. Farnborough, 1981, P. 97–108:

Վերոգրյալի համատեքստում, ակնհայտ է, որ հանրային իշխանության այս մարմինների փոխհարաբերություններն իրենց բնույթով բարդ, բազմաշերտ և երբեմն հակասական են: Մի կողմից դրանք հանդես են գալիս որպես հակադրվող, իսկ մյուս կողմից՝ որպես փոխկապակցված և փոխազդող երևույթներ:

Այս իմաստով արդարացի է այն պնդումը, որ տեղական ինքնակառավարման համակարգի առկայության պայմաններում պետությունը և համայնքը գոյակցում են իրավական փոխհամաձայնության սկզբունքով[1]:

Իրավագիտության մեջ «փոխգործակցություն» տերմինը հանդիպում է իշխանության որոշակի մարմինների միջև հարաբերությունների բնույթը, փոխադարձ համագործակցության մեջ նրանց լիազորությունների իրականացումը սահմանելիս:

Մասնագիտական գրականության մեջ առկա տեսական մոտեցումների համաձայն՝ «փոխգործակցությունը» սահմանվում է որպես իրավահարաբերության երկու կամ ավելի սուբյեկտների ակտիվ, համակարգված գործունեություն, որն արտահայտվում է որոշումների կայացման և գործողությունների կատարման մեջ, ուղղված է մեկ միասնական նպատակին հասնելուն[2] և բնորոշվում է հետևյալ հատկանիշներով՝ 1) իրավահարաբերության երկու կամ ավելի սուբյեկտների առկայություն, 2) իրավահարաբերության սուբյեկտների ակտիվ գործունեություն (որոշումների ընդունում կամ գործողությունների կատարում, որոնք ազդում են իրավահարաբերության մեկ այլ սուբյեկտի վրա), 3) իրավահարաբերության սուբյեկտների համակարգված գործունեություն (այնպիսի որոշումների ընդունում և գործողությունների կատարում, որոնք իրավահարաբերության այլ սուբյեկտներին հայտնի են օրենքի և այլ նորմատիվ իրավական ակտերի հիման վրա), 4) մեկ միասնական նպատակի առկայություն, որին ուղղված է իրավահարաբերության սուբյեկտների գործունեությունը[3]:

Պետության և իրավունքի տեսության շրջանակներում ցանկացած իրավական երևույթ ունի ոչ միայն ձև (արտաքին դրսևորում), այլև բովանդակություն՝ տարրերի, գործընթացների, կապերի ամբողջություն: Ցանկացած փոխգործակցություն ակտիվ գործընթաց է, որը ենթադրում է դրա տարրերի միջև ուղղակի և հետադարձ կապեր:

Տեսական գրականության մեջ «փոխգործակցության ձևերը» ընդհանուր առմամբ հասկացվում են որպես փոխգործակցության մասնակիցների միջև կապի տեսակ՝

[1] Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրական դատարանի 2026 թվականի մարտի 24-ի թիվ ՍԴՈ-1822 որոշումը:

[2] Տե՛ս **Карташов В.Г.** Взаимодействие органов государственной власти субъекта Российской Федерации и органов местного самоуправления // Конституционное и муниципальное право. 2007. № 19. - С. 34:

[3] Տե՛ս **Нуркин М.Г.** Теоретико-правовые основы взаимодействия государственных органов власти и органов власти местного самоуправления // Право и государство: теория и практика. 2009. № 8. - С. 26:

հիմնված ընդհանուր նպատակին հասնելուն ուղղված որոշումներ կայացնելու և գործողություններ կատարելու վրա[1]:

Պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների փոխգործակցության ձևերի վերաբերյալ տեսական մոտեցումների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ առկա դասակարգումները կրում են հարաբերական և պայմանական բնույթ: Այդ մարմինների փոխհարաբերությունների համակարգային վերլուծությունը թույլ է տալիս եզրակացնել, որ նրանց միջև փոխգործակցության ձևերի ամբողջությունը չի կարող դիտարկվել որպես միասնական և հավասարազոր կառուցակարգերի պարզ համախումբ: Դրանք ունեն տարբեր գործառութային նշանակություն և տարբեր աստիճանի իրավական ազդեցություն հանրային իշխանության համակարգի կայունության վրա:

Թեև առկա տեսական դասակարգումների հիմքում դրված են տարբեր չափորոշիչներ, տեսական գրականության մեջ բավարար չափով չի առանձնացվում փոխգործակցության այն նվազագույն պարտադիր շեմը, որը հանդես է գալիս որպես պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների միջև կայուն և արդյունավետ փոխգործակցության անհրաժեշտ նախապայման:

Օրինակ՝ կախված նրանից, թե ում նախաձեռնությամբ է իրականացվում փոխգործակցությունը՝ Ն.Ի. Սոլոմկան փոխգործակցության ձևերը տարբերակում է երեք հիմնական խմբերի՝ 1) իրականացվում է պետական մարմինների նախաձեռնությամբ (տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործունեության նորմատիվ կարգավորում, վերահսկողություն, տեղական ինքնակառավարման մարմիններին որոշակի պետական լիազորություններով օժտում և այլն), 2) իրականացվում է տեղական ինքնակառավարման մարմինների նախաձեռնությամբ (օրենսդրական նախաձեռնություն, պետական մարմիններին ուղղած դիմումներ և այլն), 3) նախաձեռնվում և իրականացվում է պետական մարմինների և տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից (համաձայնագրերի և պայմանագրերի կնքում, խորհրդատվական և համակարգող մարմինների ստեղծում և այլն)[2]:

Իր հերթին, Է.Ս. Շուգրինան առանձնացնում է պետական-մունիցիպալ փոխգործակցության հետևյալ ձևերը՝ 1) տեղական ինքնակառավարման մարմիններին որոշակի պետական լիազորություններ տրամադրելը, 2) պայմանագրերի և համաձայնագրերի կնքումը, 3) համակարգող և խորհրդատվական մարմինների, համատեղ աշխատանքային խմբերի ստեղծումը, 4) պետական

[1] Տե՛ս **Корсун К.И.** Государственная власть и местное самоуправление: конституционно-правовое регулирование содержания и взаимодействия: Дис. … канд. юрид. наук. — Екатеринбург, 2022. - С. 106:

[2] Տե՛ս **Соломка Н.И.** Взаимоотношения органов государственной власти субъектов Российской Федерации и органов местного самоуправления: Дис. … канд. юрид. наук. — Екатеринбург, 1998. - С. 89:

իշխանության ներկայացուցչական մարմնում օրենսդրական նախաձեռնության իրավունքի իրականացումը, 5) տեղական ինքնակառավարման մարմիններից առաջարկություններ և դիմումներ ուղարկելը պետական մարմիններին[1]:

Միաժամանակ, Օ.Ա. Սոմովան տարբերակում է միայն փոխգործակցության իրավական և ոչ իրավական ձևերը, որոնց միջև հիմնական տարբերությունը կայանում է իրավական հետևանքների առաջացման կամ բացակայության մեջ: Հեղինակը պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների փոխգործակցության ոչ իրավական ձևերի շարքին դասում է հետևյալը տեսակները՝ 1) պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների՝ իրենց փոխգործակցության իրականացման ընթացքում գործավարության հետ կապված նյութատեխնիկական միջոցառումները, 2) կազմակերպական գործողությունները. ա) խորհրդակցությունների, քննարկումների կազմակերպում, պետական կառավարման մարմինների ներկայացուցիչների և տեղական ինքնակառավարման մարմինների պաշտոնատար անձանց համատեղ մամլո ասուլիսների անցկացում, բ) տեղական ինքնակառավարմանը վերաբերող հարցերով պետական կառավարման խորհրդատվական և համակարգող մարմինների աշխատանք, գ) փորձի տարածում, մեթոդական ցուցումների մշակում, դ) օրենսդրության կատարման ուղղությամբ գործերի իրական վիճակի պարզաբանման համար մունիցիպալ կազմավորումներում պետական կառավարման գործադիր մարմինների կողմից անցկացվող ստուգում և զարգացման միտումների սահմանում, ե) գործող օրենսդրությանը տեղական ինքնակառավարման մարմինների նորմատիվ իրավական ակտերի համապատասխանության ուղղությամբ ընտրովի փորձագիտական ստուգում[2]:

Հետաքրքիր տեսակետ է արտահայտում Ի.Ի. Գուսենբեկովը, ում կարծիքով պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների փոխգործակցությունը կարելի է ներկայացնել հետևյալ ձևերի միջոցով՝ համակարգում և պետական հսկողություն: Եթե համակարգումը ենթադրում է այդ հարաբերությունների երկու մասնակիցների միջև փոխադարձ հարաբերություններ, ապա պետական հսկողությունը տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործունեության նկատմամբ պետական իրավասու մարմինների միակողմանի գործողությունների իրականացում է[3]:

Պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների փոխհարաբերություններում պետությունն ունի իր առաջնային ազդեցության

[1] Տե՛ս **Шугрина Е.С.** Муниципальное право Российской Федерации: Учебник. — М., 2007. - С. 333:

[2] Տե՛ս **Сомова О.А.** Правовые основы взаимодействия органов государственной власти субъектов Российской Федерации и органов местного самоуправления: Дис. … канд. юрид. наук: 12.00.02. - Саратов, 2003. - С. 55-56:

[3] Տե՛ս **Гусенбеков И.И.** Некоторые аспекты взаимодействия органов местного самоуправления с органами государственной власти субъектов РФ // Журнал российского права. 2006. № 6. - С. 38–40:

լծակները, իսկ տեղական ինքնակառավարումն իր հերթին ունի պետության նկատմամբ իր ազդեցության ինքնատիպ ձևերը:

Որպես պետության կողմից տեղական ինքնակառավարման նկատմամբ առաջնային ազդեցության լծակներ տեսական գրականության մեջ առանձնացվում են հետևյալը. 1) պետությունը օրենսդրորեն սահմանում է համայնքային նշանակության հանրային հարցերի շրջանակը, 2) տեղական հարցերի լուծման ժամանակ տեղական ինքնակառավարման մարմիններին պետական օժանդակության ցուցաբերում, 3) համայնքի տարածքում օրինականության պահպանմանն ուղղված տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործունեության նկատմամբ հսկողության իրականացում, 4) տեղական ինքնակառավարման մարմինների և համայնքային ծառայողների համար սոցիալական երաշխիքների ապահովում, 5) տեղական ինքնակառավարման մարմիններին մեթոդաբանական օգնության տրամադրում և այլն: Միաժամանակ, որպես տեղական ինքնակառավարման պետության նկատմամբ ազդեցության ինքնատիպ ձևեր առանձնացվում են՝ տեղական ինքնակառավարման մարմինների որոշումների պարտադիր լինելը համայնքի տարածքի բոլոր անձանց ու կազմակերպությունների համար՝ անկախ դրանց կարգավիճակից ու կազմակերպաիրավական ձևից, պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների համատեղ մասնակցությամբ որոշակի հարցերի լուծումը, տեղական ինքնակառավարման մարմինների մասնակցությունը ընտրությունների և հանրաքվեների կազմակերպմանը, պետական մարմինների կողմից տեղական ինքնակառավարման մարմիններին որոշակի լիազորությունների պատվիրակում և այլն[1]:

Ինչպես նկատելի է, վերոնշյալ հեղինակների առաջարկած դասակարգումները հիմնված են տարբեր չափանիշների վրա (նախաձեռնողականություն, իրավական հետևանքներ և այլն): Ներկայացված դասակարգումների հիմնական թերությունն այն է, որ դրանք, հիմնված լինելով դասակարգման տարբեր չափանիշների վրա, ներկայացնում են փոխգործակցության հնարավոր ձևերի ցանկ, սակայն չեն առանձնացնում այն նվազագույն պարտադիր ձևերը, որոնք օբյեկտիվորեն անհրաժեշտ են պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների միջև կայուն և արդյունավետ փոխգործակցության ապահովման համար: Արդյունքում, փոխգործակցության բոլոր ձևերը դիտարկվում են գրեթե նույն հարթության վրա՝ որպես հավասարազոր տարրերի ամբողջություն՝ չտարբերակելով փոխգործակցության հիմնարար (պարտադիր) և օժանդակ (լրացուցիչ) ձևերը, ըստ այդմ նաև՝ փոխգործակցության այն նվազագույն պարտադիր ձևերի շրջանակը, առանց որի պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների միջև փոխգործակցությունն անհնար է:

Մասնավորապես՝ Ն.Ի. Սոլոմկան փոխգործակցության ձևերը դասակարգում է ըստ փոխգործակցության նախաձեռնող սուբյեկտի: Այս մոտեցումը թեև պարզաբանում է, թե ով է նախաձեռնում փոխգործակցությունը, սակայն չի

[1] Տե՛ս **Մարգարյան Տ.Կ.**, Տեղական ինքնակառավարման սահմանադրականացման հիմնահարցերը Հայաստանի Հանրապետությունում: Եր., «Գիտություն», 2016, էջ 49-50:

բացահայտում առանձին ձևերի իրավական բնույթն ու բովանդակությունը: Արդյունքում փոխգործակցության մի շարք ձևեր հայտնվում են նույն խմբում միայն այն պատճառով, որ նախաձեռնվում են պետական իշխանության կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից, մինչդեռ դրանք էապես տարբերվում են իրենց իրավական նշանակությամբ ու հետևանքներով:

Իսկ Է.Ս. Շուգրինան թվարկում է փոխգործակցության ձևերը, սակայն դրանք չի դասակարգում որևէ միասնական չափանիշի հիման վրա՝ սահմանափակվելով դրանց պարզ թվարկմամբ: Արդյունքում, հեղինակը չի բացահայտում այդ ձևերի սահմանադրաիրավական նշանակությունը, ինչպես նաև պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների միջև փոխհարաբերությունների կառուցակարգում դրանց գործառութային դերը:

Միաժամանակ, Օ.Ա. Սոմովան տարբերակում է փոխգործակցության իրավական և ոչ իրավական ձևերը՝ որպես դասակարգման հիմք ընդունելով դրանց իրավական հետևանքների առաջացման կամ բացակայության հանգամանքը: Թեև այս մոտեցումը հնարավորություն է տալիս իրավական հետևանքների տեսանկյունից տարբերակել փոխգործակցության ձևերը, այնուամենայնիվ, այն չի պարզաբանում, թե դրանցից որոնք են պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների միջև փոխգործակցության ապահովմանն ուղղված պարտադիր ձևեր, իսկ որոնք՝ փոխգործակցության արդյունավետության բարձրացմանը նպաստող լրացուցիչ, օժանդակ միջոցներ: Մինչդեռ միայն այդպիսի դասակարգումից հետո է հնարավոր գնահատել յուրաքանչյուր ձևի իրավական բնույթը և դրա առաջացրած իրավական հետևանքների նշանակությունը պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների փոխհարաբերություններում:

Քննարկման առարկա դարձնելով նաև Ի.Ի. Գուսենբեկովի առաջարկած դասակարգումը՝ հարկ է նկատել, որ հեղինակը հանրային իշխանության մարմինների փոխգործակցության ձևերը չափազանց նեղ է ներկայացնում (համակարգում և պետական հսկողություն): Նման մոտեցումը չի ընդգրկում պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների փոխհարաբերությունների ողջ համակարգը:

Հանրային իշխանության այս մարմինների փոխհարաբերությունները կարգավորող սահմանադրաիրավական նորմերի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների փոխգործակցության բոլոր ձևերը չունեն միևնույն իրավական նշանակությունը: Դրանցից մի մասը հանդիսանում է հանրային իշխանության միասնական համակարգի գործունեության նախապայման, իսկ մյուս մասն ուղղված է այդ փոխգործակցության արդյունավետության բարձրացմանը, կատարելագործմանն ու զարգացմանը:

Նշված տեսական եզրահանգումների համադրման, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության (այսուհետ՝ Սահմանադրություն)[1] 2-րդ, 3-րդ, 6-րդ, 9-րդ, 87-րդ հոդվածների, «Տեղական ինքնակառավարումը» վերտառությամբ 9-րդ գլխում ամրագրված սահմանադրաիրավական կարգավորումների և այլ նորմերի համակարգային վերլուծության արդյունքում առաջարկվում է պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների փոխգործակցության ձևերը դասակարգել ըստ դրանց իրավական պարտադիրության աստիճանի՝ առանձնացնելով փոխգործակցության «պարտադիր» և «լրացուցիչ» ձևերը: Նման դասակարգումը հնարավորություն է տալիս տարբերակել այն կառուցակարգերը, որոնք հանրային իշխանության համակարգի գործունեության անհրաժեշտ իրավական նախապայման են, այն ձևերից, որոնք թեև նպաստում են փոխգործակցության արդյունավետության բարձրացմանը, սակայն չեն հանդիսանում դրա գոյության պարտադիր պայման:

Առաջարկվող դասակարգումն ունի ոչ միայն տեսական, այլև գործնական նշանակություն, քանի որ հնարավորություն է տալիս հստակ սահմանազատել պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների միջև փոխգործակցության հիմնարար և օժանդակ կառուցակարգերը, գնահատել դրանց դերն ու նշանակությունը հանրային իշխանության միասնական համակարգի արդյունավետ գործունեության ապահովման համատեքստում, ինչպես նաև կիրառել այն որպես փոխգործակցության արդյունավետության գնահատման գործիք:

Այս համատեքստում առանձնահատուկ նշանակություն է ստանում փոխգործակցության «պարտադիր» ձևերի առանձնացումը, քանի որ հենց դրանք են ապահովում հանրային իշխանության համակարգի կայունության նվազագույն մակարդակը:

Փոխգործակցության «պարտադիր» ձևերը կրում են իմպերատիվ բնույթ, և դրանց իրականացումն ու ապահովումը չեն կարող պայմանավորվել կողմերի հայեցողությամբ: Հանրային իշխանության մարմինների միջև հարաբերություններում դրանք՝

1. կանխորոշում են պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների միջև անհրաժեշտ փոխգործակցության նվազագույն շրջանակը,
2. ապահովում են պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների միջև ինստիտուցիոնալ կապի շարունակականությունը,
3. ձևավորում են փոխգործակցության կայուն իրավական հիմքը,

[1] Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն (2015 թվականի փոփոխություններով)՝ ընդունված 06.12.2015թ., ուժի մեջ է մտել 22.12.2015թ., ՀՀՊՏ 2015.12.21/Հատուկ թողարկում Հոդ. 1118:

4. կանխում են հանրային կառավարման համակարգի մասնատվածությունը և նպաստում են հանրային իշխանության միասնական համակարգի բնականոն գործունեությանը:

Ընդհանրացնելով վերոգրյալը՝ անհրաժեշտ է արձանագրել, որ հանրային իշխանության մարմինների միջև փոխգործակցության «պարտադիր» ձևերը կազմում են փոխգործակցության այն «նվազագույն անհրաժեշտ շրջանակը», առանց որի անհնար է ապահովել սահմանադրական կարգի կայունությունը, հանրային իշխանության համակարգի միասնականությունը և դրա բնականոն գործունեությունը:

Ընդ որում, «նվազագույն անհրաժեշտ շրջանակ» հասկացությունն այս դեպքում ներառում է օրենսդրությամբ ամրագրված այն պարտադիր պայմանների ամբողջությունը, որոնք անհրաժեշտ են հանրային իշխանության համակարգի գործունեության ապահովման համար: Այդ շրջանակը չի արտահայտում փոխգործակցության առավելագույն կամ ցանկալի մակարդակը, այլ սահմանում է այն նվազագույն իրավական հիմքը, որի բացակայության պայմաններում պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների միջև կապը կարող է կորցնել իր համակարգային բնույթը և չապահովել հանրային իշխանության միասնական համակարգի գործունեությունը:

Իսկ պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների փոխգործակցության «լրացուցիչ» ձևերը կարելի է բնորոշել որպես «պարտադիր» փոխգործակցության շրջանակը լրացնող, կողմերի նախաձեռնությամբ և հայեցողությամբ իրականացվող օժանդակ փոխգործակցային մեխանիզմներ, որոնք ուղղված են հանրային իշխանության համակարգի գործունեության արդյունավետության բարձրացմանը:

Պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների միջև փոխգործակցությունը կարգավորող սահմանադրաիրավական կարգավորումների համակարգային վերլուծության արդյունքում անհրաժեշտ է առանձնացնել այդ մարմինների միջև փոխգործակցության հետևյալ պարտադիր ձևերը. 1) տեղական ինքնակառավարման երաշխիքների ապահովման նպատակով անհրաժեշտ պայմանների ստեղծումը (Սահմանադրության 9-րդ, 75-րդ և 179-րդ հոդվածներ), 2) համայնքային նշանակության հանրային հարցերի շրջանակի և տեղական ինքնակառավարման մարմինների լիազորությունների սահմանումը (Սահմանադրության 179-րդ և 182-րդ հոդվածներ), 3) պետական բյուջեից համայնքներին ֆինանսական աջակցության տրամադրումը (Սահմանադրության 186-րդ հոդված), 4) տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից պետության պատվիրակած լիազորությունների իրականացումը (Սահմանադրության 182-րդ հոդված, 2-րդ մաս), 5) պատվիրակված լիազորությունների իրականացման համար պետական բյուջեից պարտադիր ֆինանսավորումը (Սահմանադրության 186-րդ

հոդված, 2-րդ մաս), 6) տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից իրենց իրավասությունների և հնարավորությունների շրջանակում պետության քաղաքականության հիմնական նպատակների իրականացումը (Սահմանադրության 87-րդ հոդված), 7) պետության կողմից համայնքային ինքնուրույնության սկզբունքի պահպանմամբ օրենքով սահմանված կարգով տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործունեության օրինականության ապահովումը (Սահմանադրության 6-րդ, 188-րդ հոդված և այլն) և այլն:

Միաժամանակ, որպես պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների միջև փոխգործակցության «լրացուցիչ» ձևեր հարկ է առանձնացնել հետևյալը. 1) պետական մարմինների լիազորությունների առավել արդյունավետ իրականացման նպատակով առանձին պետական լիազորությունների՝ օրենքով տեղական ինքնակառավարման մարմիններին պատվիրակումը, 2) համատեղ ծրագրերի և ռազմավարությունների մշակումը և իրականացումը, 3) պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ներկայացուցիչների մասնակցությամբ աշխատանքային խմբերի ստեղծումը, խորհրդակցությունների և քննարկումների կազմակերպումը, 4) տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից պետական մարմիններին առաջարկությունների և նախաձեռնությունների ներկայացումը և այլն:

Եզրակացություն

Այսպիսով, ամփոփելով պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների փոխգործակցության ձևերի վերաբերյալ իրականացված վերլուծության արդյունքները՝ հանգում ենք հետևյալ եզրահանգումներին.

1. Պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների փոխգործակցության վերաբերյալ տեսական մոտեցումների համադրման, ինչպես նաև սահմանադրաիրավական կարգավորումների համակարգային վերլուծության արդյունքում հիմնավոր է այդ փոխգործակցության ձևերը դասակարգել ըստ դրանց իրավական պարտադիրության աստիճանի՝ առանձնացնելով փոխգործակցության «պարտադիր» և «լրացուցիչ» ձևերը:

2. Փոխգործակցության «պարտադիր» ձևերը պետք է դիտարկել որպես հանրային իշխանության համակարգի կայունության ապահովման «նվազագույն անհրաժեշտ շրջանակ»:

Ընդ որում, վերոգրյալի համատեքստում «պարտադիր» փոխգործակցությունը պետք է ընկալել ոչ թե որպես փոխգործակցության առավելագույն կամ ցանկալի մակարդակ, այլ որպես այն նվազագույն անհրաժեշտ իրավական հիմքը, որի բացակայության պայմաններում պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների միջև կապը կարող է կորցնել իր համակարգային

բնույթը և չապահովել հանրային իշխանության համակարգի միասնականությունն ու սահմանադրական կայունությունը:

3. Փոխգործակցության «լրացուցիչ» ձևերը պետք է դիտարկել որպես «պարտադիր» փոխգործակցության շրջանակը լրացնող՝ կողմերի նախաձեռնությամբ և հայեցողությամբ իրականացվող օժանդակ փոխգործակցային մեխանիզմներ, որոնք ուղղված են հանրային իշխանության համակարգի գործունեության արդյունավետության բարձրացմանը և զարգացմանը:

4. Փոխգործակցության «պարտադիր» ձևերն ապահովում են հանրային իշխանության համակարգի սահմանադրական կայունության և միասնականության անհրաժեշտ հիմքերը, իսկ «լրացուցիչ» ձևերը նպաստում են դրա արդյունավետության բարձրացմանը և հետագա զարգացմանը:

Օգտագործված նորմատիվ իրավական ակտերի և գրականության ցանկ

1. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն (2015 թվականի փոփոխություններով)՝ ընդունված 06.12.2015 թ., ուժի մեջ է մտել 22.12.2015 թ., ՀՀՊՏ 2015.12.21/Հատուկ թողարկում Հոդ. 1118:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրական դատարանի 2026 թվականի մարտի 24-ի թիվ ՍԴՈ-1822 որոշում:

3. **Մարգարյան Տ.Կ.**, Տեղական ինքնակառավարման սահմանադրականացման հիմնահարցերը Հայաստանի Հանրապետությունում, Եր., «Գիտություն», 2016, 124 էջ:

4. **Гусенбеков И.И.** Некоторые аспекты взаимодействия органов местного самоуправления с органами государственной власти субъектов РФ // Журнал российского права. 2006. № 6.

5. **Карташов В.Г.** Взаимодействие органов государственной власти субъекта Российской Федерации и органов местного самоуправления // Конституционное и муниципальное право, 2007, № 19.

6. **Корсун К.И.** Государственная власть и местное самоуправление: конституционно-правовое регулирование содержания и взаимодействия: Дис. … канд. юрид. наук. — Екатеринбург, 2022. - 243 с.

7. **Нуркин М.Г.** Теоретико-правовые основы взаимодействия государственных органов власти и органов власти местного самоуправления // Право и государство: теория и практика. 2009. № 8.

8. **Соломка Н.И.** Взаимоотношения органов государственной власти субъектов Российской Федерации и органов местного самоуправления: Дис. … канд. юрид. наук. — Екатеринбург, 1998. - 169 с.

9. **Сомова О.А.** Правовые основы взаимодействия органов государственной власти субъектов Российской Федерации и органов местного самоуправления: Дис. … канд. юрид. наук: 12.00.02. - Саратов, 2003. - 199 с.

10. **Шугрина Е.С.** Муниципальное право Российской Федерации: Учебник. - М., 2007. - 672 с.

11. **Rhodes R.A.W.** Control and Power in Central-Local Government Relations. Farnborough, 1981, 194 pp.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОЕ ПОНИМАНИЕ ФОРМ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ МЕЖДУ ОРГАНАМИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ И ОРГАНАМИ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ В КОНТЕКСТЕ КОНСТИТУЦИОННЫХ НОРМ

Аннотация

В статье рассматриваются теоретико-правовые вопросы форм взаимодействия государственных органов и органов местного самоуправления в контексте конституционно-правовых норм.

В рамках исследования предметом изучения стали представленные в профессиональной литературе теоретические подходы относительно форм взаимодействия государственных органов и органов местного самоуправления, выявлены основные недостатки предложенных классификаций, а также на основе их сравнительного анализа и системного анализа конституционно-правовых регулирований сформировалось и представлено новое теоретико-правовое понимание форм взаимодействия государственных органов и органов местного самоуправления.

Цель данной статьи – изучение теоретико-правового понимания форм взаимодействия государственных органов и органов местного самоуправления, анализ существующих теоретических подходов к их классификации, а также обоснование новой классификации форм взаимодействия на основе конституционно-правовых норм.

В статье рассматриваются вопросы, в той или иной степени отраженные в работах различных авторов, но параллельно затрагиваются и вопросы, не являюшиеся предметом отдельного комплексного научного обсуждения и конституционно-правового исследования.

На основе проведенного теоретико-правового и конституционно-правового анализа в статье предлагается новая классификация форм взаимодействия между государственными органами и органами местного самоуправления в зависимости от степени их юридической обязательности, с разграничением «обязательных» и «дополнительных» форм взаимодействия.

Ключевые слова: органы государственной власти и органы местного самоуправления, формы взаимодействия.

THEORETICAL AND LEGAL PERCEPTION OF THE FORMS OF INTERACTION BETWEEN STATE AUTHORITIES AND LOCAL SELF-GOVERNMENT BODIES IN THE CONTEXT OF CONSTITUTIONAL REGULATIONS

Annotation

The article discusses the theoretical and legal issues of the forms of interaction between state authorities and local self-government bodies in the context of constitutional and legal regulations.

Within the framework of the research, the theoretical approaches presented in professional literature to the forms of interaction between state authorities and local self-government bodies became the subject of study; the main shortcomings of the classifications proposed in this regard were highlighted, and as a result of their comparison and systematic analysis of constitutional and legal regulations, a new theoretical and legal perception of the forms of interaction between state authorities and local self-government bodies was formed and presented.

The purpose of this article is to study the theoretical and legal perception of the forms of interaction between state authorities and local self-government bodies, analyze existing theoretical approaches to their classification, as well as substantiate a new classification of the forms of interaction based on constitutional and legal regulations.

The article discusses issues that have been reflected to one degree or another in the works of various authors; while, in parallel, it also addresses issues that have not been the subject of a separate complex scientific discussion and constitutional-legal research.

Based on the conducted theoretical and legal and constitutional-legal analyses, the article proposes a new classification of the forms of interaction between state authorities and local self-government bodies according to their degree of legal obligation, distinguishing between “mandatory” and “additional” forms of interaction.

Keywords: state authorities, local self-government bodies, forms of interaction.

Հոդվածը հանձնված է խմբագրություն 08.07.2026 թ., տրվել է գրախոսության 07.08.2026 թ., ընդունվել է տպագրության 28.08.2026 թ.: